

Hukuk

YAZAN:

Prof. Lavra Veccia
Vaglieri (1)

TERCEME

M. Yaşar Kandemir
(İst. Yük. İslâm Ens. Hadis
Kürsüsü Asistanı)

İslâm Hukuku Ve Medeniyet

HUKUK BAKIMINDAN İSLÂM DİNİ: Sadece insan tabiatının hasretle arzulanığı şeylere uygun bir görüş ve harfiyyen tatbik edilebilen en ulvi kanunlardan meydana gelen bir şeriat getirmekle yetinmeyen, üstelik bunların daha ötesinde bir hayat felsefesine de çağırarak İslâm dinine, en derin hayranlıklarımızı sunmamız gerekir. Bir din ki, gelişmeye müsait ve en yüksek fikri tekâmüle uygun ince kaideler çerçevesinde insanın, hem kendine, hem de başkalarına karşı bir takım mükellefiyetleri olduğunu beyan eder. O din ki, bütün saydıklarımızdan başka, bu kanunların ayakta durabilmesi için gerekli tedbirleri sunar. Böyle bir dinin, bütün insanların, özellikle kültürsüz insanların üzerindeki hâkimiyeti, devamlı, aynı zamanda uzun ömürlü bir hâkimiyettir, zira, ahlâki mefhumlar, kanunun bütün sarahati ve incelliği ile tesbit edilmez, sarîh ve belirli cezalarla takviye edilmese bu mefhumlar, böylesi insanlara büyük bir değer taşımaz.

İslâm, dinlerin bu idealini gerçekleştiren bir dindir. İslâm, insan mizacının öğütlerle ve mücerret prensiplerle idare edilmekten çok hâkimiyet ve otoriteyle hidâyete erdirilmeye muhtaç olduğunu anlar anlamaz, ona Mutlak Kuvvettin doğan emredici bir dille hitabetmeye başladı. Onun büyük başarısının sebeplerinden biri de budur.

İslâm, Arap yarımadası gibi bir yerde, ahlâk prensiplerine dayanarak

- (1) Bu hanım, Napoli üniversitesinde İslâm Medeniyeti Tarihi Profesörüdür. Bir çok müstesriklerin itiraftan kaçındığı, İslâm prensiplerinin ulvilğini muhtelif yazılarıyla müdafaa etmiştir. Bu yazı onun «İslâm'ın Müdafaa-ı» adlı eserinden terceme edilmiştir.

yekpâre ve kuvvetli bir millet vücûda getirmeye muvaffak olmuştu. O yerde ki, orada görülmemiş bir anarşi hüküm sürüyor, içtimâî ve müstaklil bir müessesese olan hükümet fikri hiç bilinmiyor; şekli ne olursa olsun, bir hükûmetin kurulması imkânsız sayılıyordu. Zorbalık, ana prensip kabul ediliyor, cinayet ve hürsüzlük, cezayı gerektiren suçlar değil, bilâkis mak-tûlün veya tecavüze uğrayan şahsın aile veya kabilesinin intikam almak üzere derhal harekete geçmesini gerektiren iki faktör telâkki ediliyordu. Bu muvaffakiyet, ancak İslâm'ın hem bir kanun, hem de bir din olması sayesinde mümkün olmuştur.

İCMAİN ONEMİ: İslâm kanunu «şeriat»tır. Birtakım sembol ve âyinlere bağlı değildir. Hayat, şahsî olsun, içtimâî olsun, bütün yönleriyle şeriate uymak mecburiyetindedir. Şeriat'ın gayesi, 'insana, her hareketini din prensiplerine uygun olarak yaptırmaktır. Kâmunun bütün teferruatı, İslâm şeriatında mevcuttur.

Kanun yapıcıları, sadece Kur'an-ı Kerime başvurarak, çeşitli ahlâk prensiplerini içine alan kanunlar yapamazlar; zira, Kur'an-ı Kerimdeki ahkâm âyetleri mâhduttur. Aynı şekilde devamlı olarak sünnete de baş vuramazlar, her ne kadar sünnet, Kur'an-ı Kerimi destekliyen birçok hükümleri hâvi ise de, günlük hayatın doğurduğu çeşitli problemlerin halline yamamen kâfi gelmez. Bu sebepten İslâm âleminde, hangi devirde olursa olsun, gerekli İslâm kültürüne sahip olduğu bilinen Müslümanların, fikir birliğine varmaları demek olan icmâ prensibinin doğduğunu görmekteyiz. Böyle üstün bir icmâm, icbâr edici bir otoriteye sahip olduğunda şüphe yoktur; zira Hz. Muhammed; «Ummetim yanlış bir hükümde ittifak etmez» (1) buyurmuştur. Bu sebeple Müslüman âlimlerin hak ve gerçek olarak kabul ettiği mes'elelerin, hak ve gerçek olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Böylesi bir ittifakla ortaya konan kanunlar, devlet otoritesiyle ta'biik edilmiye hak kazanır.

Geçmişte, tarih boyunca İslâmın gelişmesinde bağlantı taşı vazifesini gören «İCMA», bundan sonra onun terakkisinde de muharrik kuvvet olarak devam edip duracaktır.

İslâm, Arap omuyan milletlerde hâkim olan kanunların, ilâhî şeriatle çatışmamak kaydıyla, İslâm şeriatının bir parçası olabileceğini beyan etmiştir. Şayet isâm, hür bir düşünceyle, zamanın ihtiyaçlarını karşılamak için kendine yeniden bir şekil vermek üzere, bünyesinde sonradan âriz olan bu nevi katılığı ve taassubu atarsa, (ki bunun emâreleri utukta belirmeye başlamıştır), o takdirde bu faktör, İslâma yardım edebilir.

İcma sayesinde İslâm, Hz. Muhammed'in Peygamberliğinden çok önceleri yürürlükte olan kanunları kabul etmiş ve noksanlarını giderip tamalamıştır. Bu kanunların değeri, şüphe götürmez olduğundan, onları burada tetkik etmiyeceğiz. Aynı şekilde, üstünlüğü konusunda kimseciklerin ihtilâf etmediği İslâm şeriatının diğer bazı maddelerini de burada münakaşa etmiye lüzum görmüyoruz. Buna mukabil, Müslüman olmuayan araştırmacıların tenkidine ve hücumuna özellikle hedef teşkil eden İslâmın bu içtimâî müesseselerini müdafaa maksadıyla, hangi cevabı verebileceğimizi görebilmek için bu bahsi inceliyeceğiz.

TAADDÜD-Ü ZEVCAÛ VE MEDENİYET: Kur'an-ı Kerim, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, bir çok hallerde, yaşadıkları zaman ve mekâna uyan müesseselerle âhenkli bir hâlde olma hürriyetini Müslümanların bilgisine terk ederek, kanun yapmak üzere çok az kaide getirmiştir. Burada Allâhın merhametini gösteren ne parlak deliller mevcuttur. Şu kadar var ki, aralarında muayyen bir nisbette kan yakınlığı bulunan kadınlarla bir kimsenin evlenmesini haram kılarak, evlenme hususunda bir takım değişmez kaideler koymuştur. Gayr-i müslimler bu hususu herhangi bir şekilde tenkit etmemişlerdir. Fakat ileride göreceğimiz üzere, Kur'an-ı Kerim'in muayyen şartlar dâhilinde müsaade ettiği taaddüd-ü zevcât mevzuunda son derece sert tenkitler yapılmıştır.

Şimdiye kadar, taaddüd-ü zevcâtın mutlak surette içtimâî düzensizlik ve medeniyet yolunda bir engel olduğu hakkında herhangi bir delil ileriye sürülemediğini söyleyebiliriz. Lâkin mes'eleyi bu görüş noktasından ele almak istemiyoruz.

İçtimâî hayat seyrinin bazı merhalelerinde, bir takım özel durumlar karşısında mes'elâ harpte birçok erkeğin öldürülmüş olması gibi hallerde taaddüd-ü zevcâtın içtimâî bir zaruret olduğunu ısrarla söyleyebiliriz. Durum ne olursa olsun, bu vaktıy, son sârların mefhumlarıyla değerlendirmemiz doğru olmaz, zira, taaddüd-ü zevcât, Hz. Muhammed'in zamanında gayet normal bir şey olarak kabul ediliyordu. Kanun nokta-i nazarından taaddüd-ü zevcât, sadece Araplar arasında değil, aynı zamanda birçok milletlerce de bilinmekte idi. Şu bir gerçektir ki, günümüzde bu mevzuda son derece müsâmahakârmiş gibi görünen İslâm şeriatı, taaddüd-ü zevcâtı

(1) Sünen-i Ebî Dâvut: Kitap: 34, bâb: 1. Sünen-i İrmizî: Kitap: 31, bâb: 7.

muayyen bağlarla sınırlandırmıştır. Halbuki bu müessese, islâm'dan önce tamamen serbestti ve hiçbir kayda tâbi değildi. Tatbıkatta kânûnî odalık tutmanın (veya evlilik dışı cinsi hayatın) çeşitli şekillerinden başka birşey olmayan şartlı ve muvakkat bazı evlenme şekillerini, Müslümanlık kaldırmıştır. Bütün bunların fevkinde İslâmiyet, kadına, o güne kadar tanınmayan hakları da vermiştir. Mes'elenin izah edilmesi gereken daha mühim yönleri olmasaydı, bunu isbat maksadıyla bir çok kuvvetli deliller takdim etmek isten bile değildi.

Evet, Kur'an-ı Kerim, erkeğin iki, üç ve hattâ dört kadınla evlenmesine müsaade etmiştir, fakat bunun yanında, taaddüd-ü zevcâtta mutlaka riayet edilmesi gereken son derece zor bir şart koymuştur, öyleki, kocayı, hâmmularından her birine karşı tam bir adaletle muamele etmiye mecbur kılınmıştır. Bu «adalet» sözüyle de sadece maddî yiyim ve giyim değil, aynı zamanda eşit bir sevgi gösterilmesi de kastedilmektedir. Taaddüd-ü zevcâta müsaade eden âyet şudur:

وَأِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَوْ مَا طَابَ لَكُمْ
مِنَ النِّسَاءِ مَشْنَى وَرَبَاعٌ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةٌ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ آدَبُ آلِ الْأَنْبِيَاءِ

«Eğer yetim kızlar hakkında (adaleti yerine getiremeyeceğinizden) korkarsanız, sizin için helâl olan (diğer) kadınlardan ikşer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şayet (bu suretle de) adalet yapamayacağımızdan endişe ederseniz, o zaman bir (tane ile), yahut malik olduğunuz cariye (ile iktifa edin). Bu (tek zevce veya cariye) sizin (Hakdan) sapmamanıza daha yakındır.» (1)

Bu kaidenin bulunduğu aynı sûrede, böylesi bir eşitlik ruhunun, insan tabiatında çok nadir bulunduğunu beyan eden diğer âyetlere de raslamak-tayız:

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَبَوْحَرْتُمْ
فَلَا تَمْلِكُوا كَلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصِلُوا
وَتَشْفُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَنُورًا رَحِيمًا

«Kadınlar arasında adalet (ve müsavâtı tatbik) etmenize ne kadar hürs gösterseniz, âslâ güç yetiremezsiniz.» (2)

Bu açıklamalardan şu sonuca varmaktayız: Her ne kadar taddüd-ü zevcâtın mümkün olabileceği hususunda elde deliller varsa da, yapılması mecburi olan şartları yerine getirmek çok güç olduğu için, bunun imkân-az olduğu meydandadır. Zehrâvi ve Emir Ali, bu ilâhî müsaadenin tatbıkatta mümkün olmadığını söylemektedirler. Bu hususta âyet var diye, taaddüd-ü zevcâtın Allâh katında makbul olduğunu söyleyemeyiz. Aynı şekilde, istisnâî mes'uliyetlerin neticesi olarak Rasül'ullaha bağışlanan bu duruma bakıp ta onun özel hayatını bu mevzuda bir delil olarak kabul edemeyiz. Şurası muhakkak ki adaleti temin etmek, zuhura gelecek problemleri ve müşkülleri halletmek bakımından, Resul-ü Ekremle diğer insanlar arasında hudutsuz farklar vardır. (3)

SEN'İ BİR İFTİRA: İslâm düşmanları, Hz. Muhammed'in çok evlenmesinde, Peygamberliği ile uygun düşmeyen zayıf bir şahsiyet bulmaya gayret ederek onu şehvetperest bir insan olarak tasvir etmekte ısrar edip dururlar. Fakat bu adamlar şu hakikatı göz önünde bulundurmaktan kaçınırlar: Hz. Muhammed, cinsi duyguların en kuvvetli olduğu uzun gençlik yıllarında, Arap yarımadası gibi, evliliğin içtimaî bir müessese olma vasfını kaybettiği veya kaybetmek üzere bulunduğu bir yerde, taddüd-ü zev-

(1) Nisâ sûresi: 3. (2) Nisâ sûresi: 129.

(3) Bir şeyin tatbıkatta muhtelif güçlükler doğurması, o şeyin mümkün olamayacağı mânasına gelmez. Bütün zorluklara rağmen, şartlarını câmi olanların bu ilâhî müsaadesi faydalanabilecekleri hususu, As-hab-ı Kiram'ın amelî tatbikatiyle sabittir.

Taaddüd-ü zevcâtı sadece Rasûlullah'ın şahsına tanınmış bir imtiyaz olarak görmenin isabetsizliği de meydandadır.

Mütercim)

SORUNUZ SÖYLEYELİM

Her Mevzuda:

SORUNUZ?

SÖYLEYELİM...

İlâhiyet — Tasavvuf — Maarif — Hukuk — İktisat — Psikoloji

Sosyoloji — Edebiyat — Tıp

— San'at

Mevzularında soracağınız sualleri,

İSLÂM MEDENİYETİ MECMUASI

«Sorunuz Söyleyelim...» Sahifesinde en selâhiyetli şahısların kalemlerinden size ulaştıracaktır.

Suallerinizi, İSLÂM MEDENİYETİ «Mecmuası»

«Sorunuz Söyleyelim...» sahifesi,

NURUOSMANİYE CADDESİ
NO:82/1 CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Adresine Yollayınız.

câtin bir prensip ve boşanmanın ise son derece kolay olduğu bir muhitte, Hz. Hatice gibi kendinden daha yaşlı bir hanımla evet sadece onunla evlenmiş ve ömrünün yirmibeş senesinden fazlasını, o samimi ve sevgili hanımıyla geçirmişti. Ancak Hz. Hatice vefat ettikten ve kendi de elli yaşına ulaştıktan sonra ikinci defa evlenmiştir. Bu evlenmelerin her birinde içtimaî veya siyasi bir takım sebepler vardır. Meselâ, ya takvâ sahibi bir hanımı taltif maksadiyle onu zevceliğe kabul etmiş veya İslâm'ın yayılması için yeni bir yol bulmak arzusuyla bazı âşiretler ve kabilelerle akrabalık bağları tesis etmek istemiştir. Hz. Aişe müstesna, bekâr, genç ve güzel olmayan kadınlarla evlenmiştir. Şehvet bunun neresindedir.

O, İlah değil bir insandı. Çocuk sahibi olma arzusu, onu yeniden evlenmeye sevk etmiş olabilir; zira, Hz. Haticeden dünyaya gelen (erkek) çocukları, maalesef vefat etmişlerdi. Muhtelif gelir kaynakları olmadığı halde, kalabalık bir aileyi geçindirmeye yükünü omuzlarına almış bulunuyordu. Hanımların fazla olmasına rağmen, daima aralarında tam bir müsavât esasını gözetmiş ve (onlardan herhangi birine karşı farklı muamele yapmaya kalkmamıştı. O, müteaddit hanımla evli oluşlarına hiç bir ferdin itiraz etmediği Musa (A.S.) ve bunun gibi diğer peygamberlerin yolunu tutmuştu. Ona itiraz edilipte buna edilmeyişinin sebebi, acaba Hz. Muhammedin ailevi hayatının her noktasını bilip te, onların günlük hayatlarının tafsilâtını bilmeyişimiz olabilir mi?!

Şurası, üzülmeye değer ki, eskiden insanlar, Kur'an-ı Kerim ayetinin müminleri bir kadınla yetinmeye davet eden tenkidî mahiyetteki ikinci kısmına kulaklarını tıkamışlar, sadece birden fazla kadınla evlenmeye izin veren birinci kısmıyla alâkadar olmuşlardır. Böylece onlar, ayet-i kerimeyi açıklamaları gerektiği halde, böyle bir şey yapmaksızın, sadece kendilerine tanınan ruhsatlardan faydalanmışlardır. Bugün İslâm dünyasında, özellikle medeniyet sahasında yeni ilerlemeler kaydeden memleketlerde, yeni ahkâmî yönelmelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Yine muhtelif durumlar sebebiyle müteaddit-ü zevcât, müslümanlardan çok azına inhisar etmiştir.

Cemâat

-Hoştur namazın safta cemâat bulanı;
Hoş görmez Allah, böyle yalnız kılanı!
-Ben, tek değilim: Dört adımın ilki imam
ve cemâat, kalanı! <x>

Arif Nihat ASYA

<x> Yazarın Göbek adı <Mehmet> tir.